

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՎԱՆԻ ՅՈՐԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԿԱՆ ԾԱՌ

ՎԱԶԻ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

10 Փետրուար 1934ին, Փարիզի Կաւոյի մեծ սրահին մէջ կը կայանայ Վահան Թէքեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յորելեանական հանդէսը նախագահութեամբ Լեւոն Կիւմիւշկերտանի: Թէքեանի մասին կը բանախօսեն Արշակ Զօպանեան, Լեւոն Բաշալեան եւ Գեղամ Ֆեներճեան¹:

Ցորելեանական Մարմինը կազմուած էր Յունիս 1933ին Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան մատենադարանի սրահին մէջ՝ պատուոյ նախագահութեանը ներքեւ Գերյ. Յովհ. Վորդ. Թորոսսեանի, Աւետիս Ահարոնեանի, Տիգրան Կամսարականի, Լեւոն Կիւմիւշկերտանի, Զարեհ պէյ Նուպարի, Արշակ Զօպանեանի եւ Տիգրան խան Քելեկեանի: Կեանքի կոչուած էր նաեւ Կերորոնական Յանձնաժողով մը՝ անդամակցութեամբ Լ. Կիւմիւշկերտանի՝ ատենապետ, Ա. Զաքրիանի՝ ատենադպիր, Ա. Համբարձումեանի՝ գանձապահ, Յ. Թելեանի, Հ. Պէրպէրեանի եւ Գ. Ֆեներճեանի: Ցորելեանական Մարմինի սոսկական անդամները կը բաղկացնէին գրողներ, արուեստագիտներ, բանասէրներ, պատմաբաններ եւ ազգային—հասարակական դէմքեր բոլոր հոսանքներէն եւ կրօնական յարանուանութիւններէն. Ի՞րապէս համազգային մարմին մը²:

Ցորելեանը կազմակերպողներուն նպատակն էր թէ՛ բարոյապէս եւ թէ՛ նիւթապէս գնահատել գրող մը, որուն առաջին ստեղծագործութիւնը՝ «Կաղանդը կեսարիոյ մէջ» արձակ գրութիւն մը, Բ.Կ.Մ. ստորագրութեամբ լոյս տեսած էր 1894ի Յունուար 1ին, Արփիար Արփիարեանի խմբագրած Հայրենիք օրաթերթին մէջ, Պոլիս:

Մը ագրուած էր յորելեանական հանդիսութիւններ սարքել նաեւ այլ քաղաքներու եւ գաղութներու մէջ, ինչպէս Մարսէլ եւ Գահիրէ:

Թէքեան, բնաւորութեամբ ծայր աստիճան դիւրազգած եւ բծախնդիր՝ մարդկի իրմով չզբացնելու ուղղութեամբ, ակամայ ընդունած էր իր յորելեանին նշման գաղափարը: «Ցորելեանը որուն ձեռնարկեցին հոս քանի մը հոգի՝ ինձմէ անկախ էր բոլորովին. եթէ կարենայի, այսինքն եթէ քիչ մը ի վիճակի ըլլայի (ընդգծումը ինձմէ – Վ.Ղ.), զայն կը մերժէի նոյն խսկ...»³:

Այս «ի վիճակի ըլլալ»ու ակնարկութենէն կարելի է հետեւցնել թէ Թէքեանի համակերպումին մէջ դեր մը կատարած է իր այն յոյսը՝ թէ յորելեանին առիթով գոյանալիք եկամուտով կարելի կրնայ ըլլալ հատորի մէջ չմտած իր արձակ եւ չափածոյ զանազան գործերուն հրատարակութիւնը: 7 Փետրուար 1934ին Յակոպ Օշականին գրած իր նամակին մէջ Թէքեան կ'ըսէ. «Մտադիր էի եթէ քիչ-շատ «արդիւնաւոր» ըլլար [յորելեանը նիւթական առումով] այդ մնացածներէն ալ [անտիպ քերթուածներէն] զտում մը ընելու... նոր գառագեղի մը (իմա՛ հատոր) վանդակներուն ետեւ բնակեցնելու: Նոյնը՝ լաւագոյն համարած

արձակներուս համար...: Եկուր տե՛ս որ այդ յոյսը չունիմ հիմա, որովհետեւ «արդիւնաւոր»էն շատ հեռու մնաց ու պիտի մնայ յորելեանը այդ տեսակէտով⁴:

Բայց յորելեանական հանդիսութենէն քանի մը ամիս առաջ արդէն թէքէ-եան կը զգար թէ ձեռնարկը պիտի ըլլյար «արդիւնաւոր»: 29 Սեպտեմբեր 1933ին իր սրտամօտ բարեկամին՝ Տիգրան Հաճընլեանի, կը գրէ Փարիզէն. «Խօսքը մէջերնիս՝ այստեղի Յանձնախումբէն յոյս կտրածի պէս եմ. bonne volonté ունեցողները կարող չեն բան մը ընկու եւ կարողները bonne volonté չունին.... կը կարծե՞ս թէ հոդ [Գահիրէ] կրնայ բան մը ըլլալ: Յանձնախումբին գլխաւոր յոյսը այլտեղի վրայ է կարծեմ»⁵:

Միայն նիւթական չէ, բարոյական իմաստով ալ ջուր կը խաւնուէր յորել-եանի հանդիսութեան, եւ համազգային բնոյթով նշելի յորելեանը կը կորսնցնէր համազգային տարողութիւնը: 1933ի Դեկտեմբեր 24ին, Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցին մէջ, պատարագի պահուն կ'ահաբեկուի թեմական առաջնորդ Ղեւոնդ Արք. Դուրեան՝ Դաշնակցութեան կարգադրութեամբ:

Ըստ Շահան Շահնուրի վկայութեան, որոշուած էր որ Դաշնակցութեան կողմէ հօսք առնէ Շաւարշ Նարդունի համազգային յորելեանական հանդիսութեան ընթացքին⁶, բայց մինչ թէքէեան հրապարակաւ կը քննադատիք Դուրեան սրբազնի սպանութիւնը, Նարդունի մամուլով կ'արդարացնէ ոճիրը՝ փարկաբեկելով զոհւ: Թէքէեան եւ նարդունի կը բռնուէին հրապարակային վէճի⁷, որուն իբրեւ հետեւանք թէքէեան կ'եղակացնէր՝ Նարդունիի կողմէ «... ո՛եւէ պատիւ այլեւս անպատութիւն կը համարեմ ինծի»⁸:

Այսպիսով, յորելեանի հանդիսութեան նախօրեակին իրադարձութիւնները կը զարգանային այնպիսի ընթացքով մը, որ թէքէեան իրեն՝ իբրեւ բանաստեղծի՝ ընծայուած որեւէ պատիւ վճռապէս կը մերժէր ընդունիլ ո՛չ միայն Նարդունիէն, այլեւ՝ բոլոր անոնցմէ, որոնք «բանաստեղծը տօնելու արարքին մէջ կը զնեն հանրային գործիշը պարսաւելու դիտաւորութիւն մը», ինչպէս կը պատասխանէր 26 Ցունուար 1933ին Հրաչ Զարդարեանի մէկ գրութեան⁹:

8 Փետրուար 1935ին Նիկոսիայէն Վահան Մալէզեանին գրած նամակով կարծէք թէքէեան հանրագումարի կը բերէ իր «յորելեանական» փորձառութիւնը, ըսելով. «... յորելեան մը այնքան քիչ բան է, որ յանձնախումբին մէջ անունիդ գտնուիլը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ ոչինչին մասնակցիլ. ատոր փորձառութիւնը ունիմ»¹⁰:

Հետեւեալ չնորհակալական հօսքը, արտասանուած թէքէեանի կողմէ իր յորելեանի հանդիսութեան օրը, մեզի կը թուի թէ անտիպ է. անոր տպագրեալ օրինակին հանդիպած ենք ո՛չ մէկ տեղ: Հեղինակային բազմաթիւ ուղղումներով եւ սեւագիր վիճակի մէջ ան պահպանուած է Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին մէջ: Լուսապատճենեալ օրինակը ատենին մեզի յանձնած էր կանխահաս մահով բաժնուած Արթօ Զամբարձումեան, ՀՔԸՄ Փարիզի գրասենեակի երբեմնի տնօրէնը:

Շնորհակալագիրը կը պարզէ թէքէեանի նկարագրին եւ գրականութեան գլխաւոր գիծերը՝ արժանապատութեան բարձր գիտակցութիւն, ժուժկալութիւն եւ կոճկուածութիւն, բառերու հետ ուկերչական նըրագոյն աշխատանք,

Ժամանակէն շուտ ծերացած մարդու զգացողութիւն, նորահաս սերունդին հանդէպ հոգածու վերաբերում, եւլն..:

Ան նաեւ կը ծառայէ ամբողջացումին թէքէնանի ըմբռնումներուն՝ ի մասին հայրենիքի, սփիւռքի, կրօնքի, գրականութեան, քաղաքականութեան եւ մարդ արարածի:

ԽՕՍՔ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔԻ

Ընորհակալութիւն պիտի ըլլայ առաջին բառը. ինչպէս վերջինն ալ անոր զոր ոմանք, իրենց վեհանձն բարեկամութեան մէջ, արժանի համարեցին այս ցոյցին:

Պատանի էի եւ Հայրենիք¹¹ եւ Մասիս¹² կը կարդայի՝ երբ օր մը Զօհրապի¹³ մէկ արծակին մէջ ոտանաւորի մը սա տողին հանդիպեցայ՝

Իմ հարքս անկան եւ ես արդէն ծերացայ:

Հեղինակին անունը չեր տրուած. Վերջէն գիտցայ թէ Թերզեանէն¹⁴ է ան:

Կը թուի թէ հասկցած էի չափահան մարդուն խորունկ ու ճիշդ տիսրութիւնը հառաջող (բայց ի՞նչ վեհութեամբ) ոտանաւորի այդ տողը՝ որովհետեւ սիրեցի եւ միտքս պահեցի զայն. այն ատեն եւ անկէ ի վեր զայն յաճախ յիշեցի, ինչպէս որիշներ իրենց սիրային խոռվը քարզմանող քերպուածի մը մէկ տողը կը յիշեն:

Այսօր է սակայն, որ կ'ըմբռնեմ զայն կատարելապէս եւ կ'արտասանեմ՝ ինձմէ բխածի պէս.

Իմ հայրես շատե՞րը իմկան, ու կանուխ, իրենց առոյգ տարիքին մէջ, երբ դեռ շա՞տ լրնային ապրիլ ու կրնային այսօր ամենուս երախտիքը ընդունիլ իրեւ հայրերը մեր նո՞ր գրականութեան: Անոնց՝ Արքիարին¹⁵, նոյնինքն Զօհրապին, յետոյ Հրանդին¹⁶, յետոյ Թելեկեանին¹⁷, եւ յետոյ Թերզեան–Տեմիրծիպաշեան¹⁸–Մերեսն¹⁹ բանաստեղծներուն՝ որ աւելի տարեց էին բայց իրենց ամենէն աղուոր քերպուածներուն մեղեղին կը խառնէին նորերու հնչեղ ձայնին, – անոնց է որ ես կը պարտիմ հայ գրուած խօսքին իմ սերս, անոնց սերմնացանքին իմ սիրոյս ծլարձակումը, եւ Դուրեանի²⁰ եւ Պեշիկքաշլեանի²¹ կողմէ պեղուած ակօսներուն:– Եւ ինծի համար մեծ ափոփանք, անսահման ուրախութիւն է գտնել այսօր, այստեղ, իմ շորջս, երեք անոնցմէ՝ այդ երեցներէն, որոնք այնքան դեռ երիտասարդ այն ատեն՝ զիս եւ իմ տարեկիցներս ստեղծեցին հայ գրականութեան համար զմայեցի հայ–Պոլիսին մէջ, ստեղծեցին իրենց միտքովն ու հոգիովը, իրենց եռանդովն ու ճաշակովը: Թո՞ղ Բաշալեան²², Կամսարական²³ եւ Զօպանեան²⁴ ընդունին իրենց համար եւ իրենց այն ընկերներուն

համար որ այսօր չկան՝ այս մատուցումը իմ սրտի եւ մտքի տուրքիս:

Բայց... միայն իմ հարքս չէ որ ինկան, այլ եւ եղարքս, ու ասիկա՝ եթէ կարեի է՝ աւելի տխուր է: Եթր առաջին անգամ մարմին առաւ այս տօնախմբութեան զաղափարը, միտքս ճմլուցաւ մտածելով թէ իմ սերունդին առաջինն էի առարկայ եղող այսպիսի ուշադրութեան մը եւ թէ անոնք որ տարիքի կամ արժանիքի հետեւանքով իհնմէտ առաջ պիտի կոչուիէն այդ պատիհին, մեծ մասամբ անհետացած էին արդէն՝ կանխահաս ու եղերական մահուամբ: Ներեցէր որ ոգեկոչեմ զանոնք, անոնք՝ գլխաւորները միայն յիշելով – անուանուցան Տիրան Օրաբեան²⁵ և Ռուբէն Զարդարեան²⁶, Արտաշէտ] Յարութինեան²⁷ և Երուանդ Սրմաքէշխանեան²⁸, Սուրէն Պարբեան²⁹ և Աղերս[անդր] Չարլեան³⁰, Ասոն Եարձանեան³¹, Դանիէլ Վարուժան³² և Սրապ Մեծարեն³³: Այստեղ՝ ես զիս շրջապատուած կ'զգամ անոնց ստուերներովը. անոնցմէ շատերը իմ ընկերներու էին, իմ բարեկամներու. Թոյլ տուէր որ ձեր մեծարանքը բաժնես անոնց հետ եւ ըսեն իրենց՝ որ եթէ ողջ ըլլային ու մանաւանդ եթէ ամբողջ մնացած, սուգն ու գաղթը չճանչցած ժողովուրդին մէջտեղ ըլլային, այդ ժողովուրդը գունդագունը պիտի զար ու պաշարէր գիրենք իր սիրովն ու յարգանքովը:

Ո՞րչափ զգալի է անոնց պակասը...: Բայց ազգ մը չի կրնար իր կորուստները ողբալով միայն ապրիլ: Ապրելու համար՝ ան նորոգումի պէտք ունի եւ նորոգումը կրնայ կատարուիլ այնքան անցեալի ներշնչումովը՝ որքան ապագային տեսիլովք: Մեր մօտիկ անցեալը, եթէ լաւ նայինք անոր մէջ, միայն կուկիծով չէ որ մեծ պիտի համակէ՝ այլ եւ ոգեւորութեամբ ու հպարտութեամբ: Քիչ քա՞ն էր 50–60 տարուան կարծ ժամանակամիջոցին մը մէջ հայութեան յանկարծակի զարթումը արեւելքի մուրին մէջ, իր դէպի լոյս վազքը խարխափելով, իր գիրկընդիսան ոգորումը ճամքու անքի խոչընդուներուն հետ եւ ընդզումը, գրիփումն ու բախումը՝ իր դեռ անբաւական, դեռ իր մէջ նոր գոյացող սրտի, մտքի եւ բազուկի ուժով՝ օտար գերզօր ուժին դէմ: Քննադատել՝ խստօրէն նոյնիսկ՝ այդ դիցագնական ելոյքը առաջնորդող միտքը (մէ՞ր միտքը նորէն) այն՝ բայց զայն յարուցանող ոգին՝ ո՛չ, որքան ալ անիկա սուլ արժած ըլլայ մէզին. ո՛չ որովհետեւ մենք միշտ պէտք ունինք անոր: Միայն թէ այլ ուժին խնայողութեան՝ այսինքն պահպանումին ու յաւելումին շրջանն է իհմա, եւ ոչ թէ գործածութեանը, ո՛չ թէ ծախսումին: Ինչ որ մէր այսօրը իր մէջ ունի կենարար ու շինարար հայ ապագային տեսակէտով՝ պզտիկ հողամաս մըն է, եւ այդ պզտիկ հողամասին վրայ մտածող եւ աշխատող ժողովուրդի սակաւարի բայց հոծ զանգուած մըն է՝ որուն կ'երթայ իհմա մեծագոյն բաժինը մեր հաւատքին եւ յոյսին, մեր ցեղային գոյութեան պահպանման հաւատքին ու յոյսին: Խ[որհրդային] Հայաստանը հայ մարդուն, հետեւարար հայ հոգիին, հետեւարար հայ լեզուին ու գրականութեան ալ՝ այսօրուան ու վաղուան մեծագոյն տնկարանն է: Քաղաքական դաւանանք մը չէ ան այլ գրողին իր մշակած հողը, իր կառուցած շէնքին ենթագետինը ստուգելու անհրաժեշտ պահանջքը:

Բայց Խ[որհրդային] Հայաստանը չէ միայն որ նուազած հայութիւնը կը պարունակէ իր մէջ: Եթր մտածումն երէկէն այսօրին եւ այսօրէն վաղուան կ'երթայ ապահովուելու համար թէ հայ գրականութիւնը պիտի շարունակէ հայ հոգին ջերմացնել, անիկա սիրով և յուզումով կ'ողջունէ նոյնքան Խ[որհրդային]

Հայաստանի որքան արտասահմանի երիտասարդ գրականութիւնն ու գրողները, ինչ եւ ինս իրաքանչիր իսկական գրողի մէջ գտնելով լրացուցիչ մէկ մասը այն պահող ու նորոգող, խորացնող ու բարձրացնող զօրութեան՝ որ ազգի մը թէ՝ գոյութեան իրաւունքը եւ թէ պահպանման ու զօրացման միջոցը կը կազմէ: Բայց տարբեր են գրականութեան, արուեստի եւ գիտութեան զարգացման պայմանները ինն Խորիրդային: Հայաստանի եւ ինս արտասահմանի մէջ: Մինչդեռ ինն հայ պետութիւնը հոգ կը տանի, ինս արտասահմանի մէջ հայ մտքի մշակը – ինչպէս կը կոչենք զայն դեռ – նորահաս, երիտասարդ մշակը մանաւանդ որ ապացոյցը տուեր է թէ զիտէ եւ կ'ուզէ մշակել, զուրկ կը մնայ այդ հնարաւորութենեն՝ որովհետեւ արօք չունի, կամ որովհետեւ սերմը զոր կը ցանէ՝ զինք կազդուրելու չափ աճամ հաց չի տար իրեն: Երեց գրողի մը հանդեպ այսօր ազնուօրեն իր համակրանք յայտնող արտասահմանի հայ ժողովուրդին՝ այս գրողը պարտը կը համարէ ըստ ասիկա: Ոքքան ալ նեղութեամբ եւ անձկութեամբ պաշարուած ըլլայ՝ ժողովուրդ մը պէտք է սիրէ իր գրականութիւնը ինչպէս իր ազգութիւնը կը սիրէ եւ պէտք է հոգ տանի անոր՝ ինչպէս իր եկեղեցիներուն եւ իր դպրոցներուն հոգ կը տանի:

Եւ իհնա, կնքելի առաջ խօսրս, արտօնութիւն կը խնդրեմ ձենէ, սիրելի հայրենակիցներ՝, քանի մը ընդհանուր գաղափարներ եւ համոզումներ յայտնելու – որոնք խորապէս իմն են – ինձմէ բանածեռուած ըլլան անոնք թէ ուրիշները: Ընդունեցր ասիկա իրեւ ամէնն ճիշդ արտայայտութիւնը ձեզի հանդեպ այս պահուն զգացած յարգանքին, ներելով միայն անոնց ներկայացման անկապ եղանակը որ կարծ եւ արագ ընելու հարկադրանքն կու գայ:

– Կոճը հասարակ ժողովուրդին համար հնարուած քմբեցուցիչ մը չէ, ինչպէս նիրապաշտները կ'ըսեն: Ընդհակառակն՝ զարքուցիչ մըն է ան՝ հաւասարապէս թէ մեծերուն եւ թէ փորբերուն համար: Ծեմ հասկնար թէ ինչպէս մարդ կրնայ չհաւատալ անմահ Աստուծոյ մը եւ հաւատալ իր պատկանած ցեղին, իր դաւանած սկզբունքներուն, իր կատարած գործին անմահութեան:

– Մարդը Աստուծ մըն է այն մարդուն համար որ չի հաւատար Աստուծոյ:

– Մարդուն մարմինը՝ որ գիտութեան միջոցաւ մեծցաւ՝ պէտք ունի այսօր աւելի՝ հոգիի, – «հոգիի յաւելուած»ի մը՝ մեծ Պերկոտնի տարագումով՝ որունն է այս մտածումը:

– Արուեստը մեր մէջ կը սնուցանէ դիցազնական այն ոգին՝ որու շնորհի պատրաստ ենք ամէն բանի որ պիտի պահանջուի մեզմէ:

– Արուեստագետի մը համար շատ քանկազին է այն բարեկամութիւնը որ անձանօրեն իրեն կու գայ, ան կը համապատասխանէ կարծես իր ստեղծման – տեսնին՝ որ նիրեն եւ վայրիկեանին սահմանափակումէն անդին անցնելով կ'ուղղուի տարածութեանը միջոցին եւ ժամանակին, անկէ կը սպասէ իր հանդիսան ու իր զովացումը, անոր հեռաւոր ու լայն պահեստներէն ստանալ կ'ուզէ փոխարէնը իր ճիգին, իր սերով, յոյսով ու ցաւով՝ միշտ ցաւով կատարած կեանքի եւ արուեստի ճիգին:

– Թոյլատու ըլլայ ուրիշի գաղափարին հանդեպ՝ տկար մտքի նշան է, անքոյլատու ըլլալ՝ նեղ մտքի նշան է: Պէտք եղածը սա՛ է՝ բնաւորութեամբ հակա-

մէտ ըլլալ ուրիշին գաղափարներուն չհանդուրժելու եւ տրամախոհութեամք ինքզինը ստիպել որ հանդուրժէ անոնց:

— Քաղաքականութիւնը ուժը ունի բաժնելու մինչեւ իսկ այն անձերը որ կը միացնէ: Մարդիկ երեմն կը համածայնին սկզբունքներու վրայ, երբեք անոնց հետեւանքներուն վրայ:— Ասկէ հետեւցներով՝ մենք հայերս, մանաւանդ տարափիր հայերս՝ որ այնքան պէտք ունինք միութեան, կրնանք միանալ այն պայմանով միայն՝ որ քաղաքականութիւն չընենք. մտքերու զինաքափութիւն, այս պայմանով միայն հայ անհատներն ու խումբերը կրնան իրարու ռով սեղնուի եւ զանգուած կազմել, ոիմադրող եւ ամեն ինչ որ խորիդածածուկ է: Հաւասարակշիռ, այո՛, — ինչ որ սոսկախ՝ ղղուար է:

— Մարդ մը, լաւ միտք պահեցէք ասիկա, ոչ իրեշտակ [է], ոչ սատանայ: Մարդ մը՝ այիրկ չուանի վրայ էակ մըն է, որ կը քայլ գգուշութեամք, հաւասարակշիռ, իր կշռածողին մէկ ծայրը ունենալով միտքը, խիղճը, հոգին եւ միս ծայրը՝ մարմինը, բնազըր եւ ամեն ինչ որ խորիդածածուկ է: Հաւասարակշիռ, այո՛, — ինչ որ սոսկախ՝ ղղուար է:

Ընրհակալութեան շատ պարտքեր ունին հաստուցանելիք: Են առաջ Աստուծոյ, յետոյ իմ ցեղիս եւ ծնողիս՝ որոնց կը պարտիմ այն թիշը զոր ունին եւ որով կը գոհանան այսօր այլեւս: Իմ ուսուցիչներուս նաևն. — իմ երեց, տարեկից ու կրտսեր քարեկամներուս որոնք ուրիշ ամէն բանէ աւելի՝ կեանքը քաղցրացուցին եւ կը քաղցրացնեն ինձի համար: Օտար մեծ ժողովուրդի մը, անո՞ր որոն մայրաքաղաքին մէջ հիւրաբար կ'ապրինք այսօր եւ որոն նտաւորական մեծութիւններէն, որոն արուեստներուն շափի եւ շնորհի տիրապետող տարրէն ազդուած են վաղուց՝ աւելի քան ուրիշ ունէ օտար մտք եւ արուեստէ:

Խսկ մասնաւորապէս տօմախմբութեան այս շատ բարի, բարեհաճ ծեռնարկին համար՝ նախ այն բարեկամներուս որ յացան ու նախածեռնեցին զայն, ծեզի, Տէր Նախազախ, որ ծեր հայու սրտին ջերմութիւնը կ'աւելցնեք ծեր ֆրանսացի գրագէտի վաւերական տաղանդին, այն մեծանուն գրողներուն եւ այն երեւելի ազգայիններուն որոնք իբրեւ պատույ նախազախ եւ իբրեւ անդամ Յանձնախումբի՝ շուր եւ փայլ տուին ծեռնարկին, հանդէսի Կարգադիր Յանձնախումբի դիւանին անդամուիին եւ անդամներուն, ինչպէս եւ անոնց որ ուրիշ քաղաքներու եւ երկիրներու մէջ նոյնը ըրին ու կ'ընեն. հայ մամուլին, որ առանց խորութեան, հոս եւ ամէնուրեք, այնքան ազնուօրէն արձագանգ տուաւ համակրաքի այս արտայայսութեան. այր մամուլին էջերէն իրենց սիրոյ եւ զնահատանքին բարդ արտասանող երեց եւ կրտսեր եղբայրակիցներուս. բանախօսներուն՝ որոնցմէ երկուրը իրենց մէծ գրագէտի հեղինակութեամք եւ երրորդը իր գեղագէտ-քննադատի ճանչուած տաղանդովը ներկայացուցին [զիս]. Երգի եւ բեմի այն հմայիշ արուեստագէտներուն՝ որոնցմէ ոմանք ստեղծագործութեամք, ուրիշներ քաղաքանութեամք՝ իրենց մասնակցութեան պատիր հնձի եւ վայելքը ընծայեցին ամէնուն. հայ կրօնական եւ աշխարհիկ հաստատութեանց ու հաւաքական մարմիններուն՝ որոնք ուղերձներով զիս պատուեցին. եւ ծեզի վերջապէս, սիրելի բարեկամներ, որ նոյնը ըրիք ծեր անձնական ներկայութեամք՝ մեծ, խորին ու սրտագին շնորհակալութիւն:

ԾԱՆՈԹԱՎԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Վաչէ Ղազարեան, «Ժամանակագրութիւն Վահան Թէքէնանի», *Ծիրակ*, հ.2. տարի, թի 9. Ստատեմբեր 1982, էջ 59:
- Յորեկեան Վահան Թէքէնանի բառասանմեայ գրական գործումէութեան, հրատարակուած Կեդրիննական» Յանձնախումբին կողմէ, Փարիզ, 1933:
- Փարիզէն Գահիրէ, Տիգրան Համբենեանին ուղղուած 31 Օգոստոս 1933 բուակիր նամակէն, Վաչէ Ղազարեան, *Մամուլի մէջ գալուած և անդիպ երկեր ու համակ-ներ Վահան Թէքէնանէն*, Պէյրութ, 1987, էջ 285:
- Աւետիս Սանճեան, Վահան Թէքէնան-Նամականի, Լու Անճելըս, 1983, էջ 373:
- Վաչէ Ղազարեան, *Մամուլի*, էջ 287: Տես նաեւ նոյնին ուղղուած 8 Մարտ 1934 նամակը անդ էջ 289:
- Գրիգոր Քեռւեան, *Գիր և զիժ՝ Պոստոն*, 1998, էջ 83: Նաեւ տես՝ Վաչէ Ղազարեան, «Վահան Թէքէնանը ժամանակակիցներու նամակներուն մէջ», *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս, հատոր թ.*, Պէյրութ, 1981, էջ 232–233:
- Վաչէ Ղազարեան, *Մամուլի*, էջ 316–322:
- Նոյն, էջ 322:
- Նոյն, էջ 288:
- Աւետիս Սանճեան, *Նամականի*, էջ 392:
- Հայրենիք՝ օրաքերը, լոյս տեսած Պոյլս 1891–1896, խմբագրապետութեամբ Ար-փիար Արփիարեանի:
- Մասիս պղոսահայ մամուլ լոյս տեսած Պոյլս 1852–1908:
- Զօհրապ, Գրիգոր՝ գրող, ապրած է 1861–1915:
- Թերզեան, Թովմաս՝ բանաստեղծ, ապրած է 1840–1909:
- Արփիար, Արփիարեան՝ գրող, ապրած է 1851–1908:
- Հրանդ՝ Մելքոն Կիրճեան՝ գրող, ապրած է 1859–1915:
- Քելեկեան, Տիգրան՝ ազգային գործիչ, ապրած է 1868–1951:
- Տեմիքիպաշեան, Եղիա՝ գրող, ապրած է 1851–1908:
- Սերեան, Յովիաննէն՝ բանաստեղծ, ապրած է 1853–1930:
- Դուրեան, Պետրոս՝ բանաստեղծ, ապրած է 1851–1872:
- Պեշիկբաշլեան, Սկրոտչ՝ բանաստեղծ, ապրած է 1828–1868:
- Բաշալեան, Լենոմ՝ գրող, ապրած է 1868–1943:
- Կամսարական, Տիգրան գրող, ապրած է 1866–1941:
- Շօպանեան, Արշակ՝ գրող, ապրած է 1872–1954:
- Տիգրան Չրաքեան՝ գրող, ապրած է 1875–1921:
- Ուրեն Զարդարեան՝ գրող, ապրած է 1874–1915:
- Արտաշէս Յարութիւնեան՝ գրող, ապրած է 1873–1915:
- Երուանդ Սրմաքեշխաննէան՝ Երուխան, գրող, ապրած է 1870–1915:
- Սուրեն Պարթևեան՝ գրող, ապրած է 1876–1921:
- Աղեքսանդր Շարլեան՝ ժամանակակից գրող:
- Ասոնդ Եարճանեան՝ Միամանք, բանաստեղծ, ապրած է 1878–1915:
- Դանիլ Վարուժան՝ բանաստեղծ, ապրած է 1884–1915:
- Միսաք Մեծարենց՝ բանաստեղծ, ապրած է 1886–1908:

VAHAN TEKEYAN'S SPEECH OF THANKS,
GIVEN AT HIS JUBILEE CEREMONY
(Summary)

VATCHE GHAZARIAN

In February 1934, the fortieth anniversary of the Armenian poet Vahan Tekeyan's literary life was celebrated in Paris. Tekeyan hoped the hosting committee would be able to raise money, to publish some of his unpublished poetic works. He was disappointed, however. The committee was able to achieve nothing but the Jubilee event.

In his speech of thanks, Tekeyan paid tribute to elderly Armenian authors, paid respects to the Armenian authors of his generation, (most of whom were massacred during the Armenian Genocide of 1915), expressed optimism regarding Soviet Armenia from which he had very high expectations, called the public to love its literature as it loved its nation and to take care of it as it had taken care of its schools and churches. He concluded with a summary of his world perception which includes the following beliefs:

- Religion is a basic means of awareness.
- Man is God to all those who don't believe in God.
- Man's body needs more soul and additional spirit today.
- Art breeds in us the epic spirit with which we are ready to realize whatever is requested from us.
- The friendship of a foreigner to an artist is more precious for the latter.
- We Armenians can unite only if we don't play politics. This is why more humane consciousness should be added to our national feeling.
- Man is neither an angel, nor a satan, he walks on a string where the mind, conscience and soul are on the one end and body and instinct on the other. Balancing between these is the most important and most difficult task of man.